

บทที่ 4

แหวนในฐานะองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีไทย

การดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องใช้ปัจจัยสี่ หนึ่งในปัจจัยสี่ที่มนุษย์ต้องใช้คือเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย สำหรับวัฒนธรรมการแต่งกายของคนไทยนั้น นอกจากเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มอื่น ๆ แล้ว จากหลักฐานทั้งที่เป็นโบราณคดีซึ่งขุดพบในแหล่งต่าง ๆ รวมถึงที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ทราบว่าเครื่องแต่งกายของคนไทยยังประกอบด้วยเครื่องประดับอีกหลายชนิด ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 2

เรื่องราวในวรรณคดีเป็นเรื่องราวของชีวิตมนุษย์ ตัวละครในวรรณคดีต้องมีเครื่องประดับเช่นเดียวกับมนุษย์ แม้วิส่วนใหญ่มักจะพรรณนาเครื่องประดับตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดีไทยก็ตาม จากการศึกษาวรรณคดีพบว่าเครื่องประดับที่กวีนำมาใช้เป็นองค์ประกอบของเรื่องมากที่สุด และไม่ได้ใช้เพื่อความสวยงามเท่านั้น เครื่องประดับชนิดนี้ คือแหวน

ผลจากการศึกษาในบทที่ 3 พบว่ากวีนำแหวนมาใช้เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือใช้แหวนตามวัฒนธรรม และอีกลักษณะหนึ่งเป็นการใช้แหวนตามจินตนาการของกวี

เหตุผลที่กวีเลือกนำแหวนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแต่งเรื่องมากกว่าเครื่องประดับชนิดอื่นนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

ประการแรก ขนาดของแหวน เนื่องจากแหวนเป็นเครื่องประดับที่มีขนาดเล็ก สามารถสวมหรือนำติดตัวไปได้สะดวก เช่นในเรื่องพระอภัยมณี เมื่อพระอภัยมณีและศรีสุวรรณถูกขับไล่ออกจากเมือง ทั้งสององค์ได้ถอดเครื่องประดับมีค่าต่าง ๆ ซ่อนไว้ในกาย แต่เมื่อพระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อสมุทรอุ้มเอาตัวไปอยู่กับนางจนกระทั่งมีโอรสคือสินสมุทร ปรากฏว่าเครื่องประดับ

ที่พระอภัยมณีเหลืออยู่และทรงมอบให้สินสมุทรคือ ชำมรงค์ เมื่อต้องจากนางเงือกก็ได้มอบชำมรงค์และจุฑามณีฝากไว้ให้สุดสาครและทรงแลกชำมรงค์กับสายสังวาลของนางสุวรรณมาลีขณะที่โดยสารเรือของนาง แสดงว่าเครื่องประดับเหล่านี้ทรงใช้ติดพระองค์อยู่ตลอดเวลาจึงไม่สูญหาย ส่วนในนิทานค่ากลอนสุนทรภู่เรื่องโคบุตร เมื่อนางอำพันมาลาจ้างสาวใช้ไปหาหมอลำสนั่น นางก็มอบแหวนเป็นค่าจ้าง¹ นอกจากนั้นในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง นางจันทาจ้างสาวใช้ให้ไปหาโทรหลวงเพื่อมาทำนาอให้รำอ นางจันทร์เทวี นางจันทาก็ให้ค่าจ้างเป็นแหวนเช่นกัน² การที่ทั้งสองนางต่างมอบแหวนให้เป็นค่าจ้าง คงเป็นเพราะแหวนเป็นเครื่องประดับเล็ก ๆ สามารถหีบฮั้นให้กันได้ง่าย และไม่เป็นที่น่าสังเกตทั้งผู้ให้และผู้รับ

ประการที่สอง คุณค่าของแหวน แม้แหวนจะเป็นเครื่องประดับขนาดเล็ก แต่เมื่อพิจารณาเรื่องคุณค่าแล้วจะพบว่าแหวนมีตั้งแต่ชนิดที่ราคาถูกไปจนถึงแหวนที่ประมาณค่ามิได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของโลหะที่ใช้ทำตัวเรือนและอัญมณีซึ่งประดับบนเรือนแหวนด้วย เนื่องจากแหวนเป็นเครื่องประดับที่ใช้กับคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกชั้นวรรณะ คนจนอาจสวมเพียงแหวนตะกั่ว แหวนทองแดง แหวนเงิน หรือแหวนทองเหลือง แต่สำหรับคนที่มีฐานะดีหรือชนชั้นเจ้าน้ำ พระมหากษัตริย์ จะมีแหวนทอง แหวนเพชร หรือแหวนประดับอัญมณีมีค่าอื่น ๆ ประดับตามฐานะของตน นอกจากนั้นแหวนยังสามารถใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีกนอกเหนือจากเป็นเครื่องประดับ เช่น ทหารที่ไปทำสงครามสวมแหวนพิรอด ซึ่งถักด้วยผ้ายันต์หรือแหวนประดับอัญมณีที่ถือเป็น

¹ ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 96

² ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 96

เครื่องรางของขลัง ดังในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย¹ หรือใช้แหวนเป็นค่าเล่าเรียนให้แก่อาจารย์ดังในเรื่องพระอภัยมณี² และจากเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ นางพมทนต์ขายแหวนเพื่อนำเงินมาสร้างโรงงาน³ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กวีจึงได้เลือกแหวนมาใช้เป็นองค์ประกอบของเรื่องมากกว่าเครื่องประดับอย่างอื่น โดยนำแหวนมาสัมพันธ์กับองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องในวรรณคดี

ความหมายและองค์ประกอบในวรรณคดีไทย

พระยาอนุนานราชชน กล่าวถึงเรื่อง "องค์ประกอบ" ไว้ในหนังสือ การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์ (ม.ป.ป. : 133-134) ว่า องค์ประกอบ (Composition) มาจากภาษาอังกฤษว่า คอมโพส (Compose) แปลว่า ประพันธ์ คือ การนำเอาอะไรมาประกอบกันขึ้นเป็นรูป เช่น เอาถ้อยคำ มาประกอบกันเป็นบทประพันธ์ เอาสีมาผสมวาดเขียนเป็นภาพ เรียกศิลปกรรมที่เกิดขึ้นว่าองค์ประกอบ เพราะเอาสิ่งต่าง ๆ มาประกอบกันเป็นรูปหรือเป็นองค์ ฉะนั้นเมื่อนำเอาสิ่งใดมาประกอบกันเข้าก็เป็นองค์ประกอบของสิ่งนั้น ในการแต่งวรรณคดี ผู้แต่งจึงนำสิ่งต่าง ๆ มาประกอบกันเข้าเป็นองค์ประกอบของเรื่อง องค์ประกอบของวรรณคดีไทยมีดังนี้

1 ตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 83

2 ตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 87

3 ตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 88

1. เนื้อเรื่อง (Story)

เนื้อเรื่อง หมายถึง "เรื่องราวที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องของใคร เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด และมีเหตุการณ์หรือความเกี่ยวข้องระหว่างตัวละคร อสังไร" (รัฐจวน อินทรกำแหง, สมพันธ์ และพันธ์ และประทีป วาทิกทินกร, 2519 : 68) ดังนั้นเนื้อเรื่องจึงประกอบด้วยเหตุการณ์ หลากเหตุการณ์ ซึ่งผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวติดต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ ใ้รายละเอียดชี้ว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นกับตัวละคร เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร และพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวเป็นอย่างไร โดยอาศัยกลวิธี เล่าเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องอย่างชัดเจน ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 188) กล่าวถึงเนื้อเรื่องของวรรณคดีไทยบางเรื่องว่า "ในทางกรณีนเนื้อเรื่องและโครงเรื่องแยกกันไม่ค่อยออก เพราะเนื้อเรื่อง เป็นส่วนของโครงเรื่องอย่างแนบกันสนิท"

2. แก่นเรื่อง (Theme)

ในวงการวรรณคดีไทย มีคำศัพท์ที่มีความหมายตรงกับคำว่า แก่นเรื่องอยู่หลายคำ เช่น วิทย์ ศิวะศรีธานนท์ (2531 : 61) ใช้คำว่าแนวเรื่อง สุวรรณา เกียรติกรเพ็ชร (2518 : 6) ใช้คำว่า แก่นเรื่อง และกุหลาบ มัลลิกะมาส (2531 : 107) ใช้คำว่าสารัตถะ สำหรับความหมายของแก่นเรื่องนั้น กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531 : 108) ได้สรุปไว้ว่า แก่นเรื่องหมายถึงลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมคา ธรรมชาติ ของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมา ใ้ให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน เพื่อแสดงให้เห็นเข้าใจถึงแห่งโลกหรือวิถีทางของมนุษย์ แก่นเรื่องของเรื่องหนึ่ง ๆ ต้องมีเพียงแนวเดียว โดยกล่าวอย่างกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับรายละเอียดของเรื่อง แก่นเรื่องจะเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมด เข้าด้วยกัน องค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นโครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร

บทสนทนา หรือองค์ประกอบอื่นล้วนสร้างขึ้นมาเพื่อแสดงแก่นเรื่องที่ผู้แต่งต้องการ ดังนั้นแก่นเรื่องจึงเป็นตัวควบคุมและกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ ในเรื่อง

3. โครงเรื่อง (Plot)

ความหมายของโครงเรื่อง คือ "ส่วนที่เน้นความเกี่ยวข้องระหว่างตัวละครในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกัน" (วิญจนา อินทรกำแหง, สมพันธ์ เลขพันธ์และประทีป วาทิกทินกร, 2519 : 68) ส่วนสาทิพย์ นุกุลกิจ (2525 : 97) กล่าวถึงโครงเรื่องว่า "ได้แก่ การแสดงปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในเนื้อเรื่อง" และโครงเรื่องนี้จะ "ประกอบด้วยเหตุการณ์ที่เป็นแนวโยงไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผล (บุญเหลือ เทนยสุวารณ, 2522 : 188) ดังนั้นโครงเรื่องจึงหมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องซึ่งจัดเรียงตามลำดับเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น และเหตุการณ์หนึ่งจะเป็นเหตุก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ตามมา กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531 : 101) กล่าวว่า "โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมนั้น คือโครงเรื่องที่มีปัญหา หรือความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง" โดยธรรมชาติ เรื่องจะเกิดได้ก็เพราะมีเหตุขัดแย้ง อาจจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของตัวละคร ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม

4. ตัวละคร (Character)

ตัวละคร คือ "บุคคลที่สมมติขึ้นว่ากระทำเหตุการณ์นั้น ๆ หรือได้รับผลแห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 59) พฤติกรรมของตัวละครมีบทบาทช่วยสร้างความสัมพันธ์ของเรื่องให้ดำเนินไปอย่างสมจริง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรืออมมนุษย์ก็ได้ และเรื่องหนึ่ง ๆ จะมี

จำนวนตัวละครมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่แต่งขึ้น ตัวละครที่คิดว่าเป็นตัวละครที่สมจริงจึงเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่เรื่องนั้น ๆ

5. บทสนทนา (Dialogue)

บทสนทนา คือ "ถ้อยคำที่ตัวละครพูดจาโต้ตอบกัน" (สุกขวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2525 : 66) บทสนทนาในเรื่องที่แต่งจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจนิสัยใจคอของตัวละครดีขึ้น ทำให้แลเห็นสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและอื่น ๆ ซึ่งเป็นสมมุติที่กล่าวถึงในเรื่อง นอกจากนั้นบทสนทนายังช่วยในการดำเนินเรื่องอีกด้วย

6. ฉาก (Setting)

ฉาก หมายถึง "สถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง" (เรื่องเดียวกัน : 67) ฉากประกอบในเรื่องจะช่วยในการดำเนินเรื่อง ช่วยสะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม ช่วยให้ตัวละครเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรม นอกจากนั้นฉากยังต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่องด้วย

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด บางเรื่ององค์ประกอบหนึ่งอาจเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2527 : 143-144) กล่าวไว้ว่า "แก่นเรื่องเป็นส่วนสำคัญในการที่จะกำหนดฉากโครงเรื่อง ตลอดจนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร" หรือที่ สุวรรณภา เกียรติงูไรเพชร (2518 : 198) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร แก่นเรื่องและโครงเรื่องว่า "การศึกษาตัวละครยังทำให้เข้าใจแก่นเรื่องและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องกับตัวละครว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร" อาจกล่าวได้ว่าความเป็นเอกภาพหรือความประสานกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบต่าง ๆ จะทำให้เรื่องมีคุณค่าอย่างยิ่ง

องค์ประกอบของเรื่องทั้ง 6 ส่วนที่กล่าวแล้วนั้น กวีหลายคน ได้ผูกเรื่องขึ้นโดยนำแหวนมาประกอบกับองค์ประกอบใดส่วนหนึ่ง เช่น นำแหวนมาสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง โครงเรื่อง หรือตัวละครและบางครั้งอาจนำแหวนมาสัมพันธ์กับองค์ประกอบของเรื่องมากกว่าหนึ่งส่วน เช่น อาจนำแหวนมาสัมพันธ์กับทั้งเนื้อเรื่องและโครงเรื่อง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่ากวีได้นำแหวนมาเป็นองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีไทยนั่นเอง

แหวนในฐานะองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีไทย

การวิเคราะห์แหวนในฐานะองค์ประกอบของเรื่องในวรรณคดีไทย ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์จากวรรณคดีจำนวน 16 เรื่องที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการศึกษาโดยจะวิเคราะห์ว่าแหวนในเรื่องนั้นสำคัญอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบใดของเรื่อง

1. สมุทรโฆษคำฉันท์

1.1 ประวัติความเป็นมา สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นวรรณคดีที่ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องสมุทรโฆษชาดกในปัญญาสาชดก¹ วรรณคดีเรื่องนี้ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นยอดแห่งคำฉันท์ สมุทรโฆษคำฉันท์ มีผู้แต่งถึง 3 คน ใช้เวลาแต่งถึง 2 สมัย กล่าวคือพระมหาราชครูแต่งในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา เริ่มตั้งแต่ต้นเรื่องไปถึงตอนพระสมุทรโฆษพานางพินทุมดีไปใช้บน เนื้อเรื่องยังไม่จบ พระมหาราชครูถึงอนิจกรรม

¹ ปัญญาสาชดก หมายถึงชาดก 50 เรื่องที่พระภิกษุชาวเชียงใหม่แต่งขึ้น ราว พ.ศ. 2000-2200 (พัฒน์ เฝิงผลา, 2525 : 32, อ้างจากกรมศิลปากร, 2499 : หน้าคำนำ)

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงพระราชนิพนธ์ต่อแต่ยังไม่จบ พระองค์ก็เสด็จสวรรคต เนื้อเรื่องทรงพระราชนิพนธ์ไปถึงพิทยาธร 2 คนรบกัน คนหนึ่งแพ้ตกลงไปในสวน และผู้แต่งคนสุดท้ายคือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุวิตินิพนธ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดษนิพนธ์ต่อจนจบเรื่อง

1.2 บทบาทของแหวนในเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์

1.2.1 เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นวรรณคดีทางศาสนาที่มีคุณค่าอย่างสูงทั้งด้านคำสอน และด้านการประพันธ์ซึ่งใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์และฉันท์ เนื้อเรื่องมี 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าววรมัสการ

บอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง เล่าเรื่องย่อ ต่อจากนั้นผู้แต่งจึงเปิดเรื่อง โดยกล่าวถึงเมืองรมขบุรีของท้าวสีหนครบุตร์และนางพนมมดี มีราชธิดาชื่อ นางพินทุมดี ส่วนเมืองพรหมนครมีกษัตริย์ทรงพระนามว่าท้าวพินทุทัตมเหสีคือนางเทพธิดาทองสองพระองค์มีโอรสคือ พระสมุทรโฆษ พระสมุทรโฆษได้ทูลลาพระชนกชนนี และพระมเหสีคือนางสุรสุดาไปประพาสป่า ขณะที่ประทับแรมในป่า เทพารักษ์ได้อุ้มสมเด็จพระสมุทรโฆษกับนางพินทุมดี แล้วก็พารากทั้งสองพระองค์จากกัน นางพินทุมดีให้สาวใช้ถือกวาดรูปชายต่าง ๆ เพื่อสืบหาพระสมุทรโฆษจนกระทั่งพบ

ตอนที่ 2 ท้าวสีหนครบุตร์เตรียมการสุมพรนางพินทุมดี

สืบกษัตริย์ชกโลหนุประลองฝีมือเพื่อให้ได้นาง พระสมุทรโฆษออกธนูได้ สืบกษัตริย์จึงร่วมรบพระสมุทรโฆษแต่พ่ายแพ้กลับไป พระสมุทรโฆษได้เข้าพิธีสุมพรกับนางพินทุมดี ต่อจากนั้นได้เสด็จไปใช้บน และพบพิทยาธรรณากิมุข ซึ่งได้รับบาดเจ็บจึงเข้าช่วยเหลือ พิตยาธรรณจึงได้ถวายพระขรรค์วิเศษ ซึ่งเป็นอาวุธที่ช่วยทำให้เหาะเหินเดินอากาศได้ให้แก่พระสมุทรโฆษ

ตอนที่ 3 ปัญหาเริ่มปรากฏเมื่อพระสมุทรวชิระ

นางพินทุมตีไปประพาสป่าหิมพานต์ นิกายาทรคนหนึ่งได้มาขอโทษพระชรรค์ไป ทั้งสองพระองค์ต้องดำเนินป่าและเกาะขอนไม้จวนข้ามน้ำ แต่คลื่นซัดขอนขาด นางพินทุมตีขึ้นฝั่งได้ก็เที่ยวตามหาพระสมุทรวชิระจนถึงเมืองมัทราฐ ปัญหาเริ่มคลี่คลายเมื่อนางคิดจะสร้างโรงงาน และในตอนนี้องค์ผู้นิพนธ์ได้นำแหวนเข้ามาสัมพันธ์กับโดยตรงเรื่องโดยให้นางพินทุมตีขายแหวนเพื่อนำเงินมาสร้างโรงงานและจิตรกรรมศาลา

ตอนที่ 4 ปัญหาความขัดแย้งของเรื่องได้รับการแก้ไข และคลี่คลายเข้าสู่จุดจบ นางเมขลาได้มาอุ้มพระสมุทรวชิระขึ้นฝั่ง พระอินทร์บังคับให้นิกายาทรคืนพระชรรค์แก่พระสมุทรวชิระ พระองค์ได้ติดตามหานางพินทุมตีจนพบนาง เรื่องจบลงด้วยการที่ทั้งสองพระองค์เสด็จกลับเมือง

1.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่อง สมุทรวชิระคำฉันท์

แหวนในเรื่อง สมุทรวชิระคำฉันท์ เป็นแหวนของ

นางพินทุมตีซึ่งเป็นตัวเอกฝ่ายหญิง นางเป็นนมเหสีของพระสมุทรวชิระ เนื้อเรื่องที่มีแหวนเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นตอนท้ายของตอนที่ 3 ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงนิพนธ์ ดังนี้

เมื่อพระสมุทรวชิระและนางพินทุมตีต้องพลัดพรากจากกัน เนื่องจากคลื่นซัดขอนขาดขณะที่ข้ามน้ำ พระสมุทรวชิระถูกคลื่นซัดหายไป ส่วนนางพินทุมตีสามารถขึ้นฝั่งได้นางปลอมตัวเป็นหญิงชาวบ้านแล้วออกเดินทางติดตามหาพระสมุทรวชิระไปจนถึงเมืองมัทราฐ และอาศัยอยู่กับชายเฒ่าผู้หนึ่ง โดยนางเล่าว่านางเรือแตกและพลัดหลงกับสามี การที่นางไม่ได้บอกว่าเป็นนมเหสีของพระสมุทรวชิระนับว่าเป็นการดีเพราะหากนางบอกอาจจะไม่มีใครเชื่อ เนื่องจากขณะนั้นนางอยู่ในสภาพหญิงชาวบ้านนั่นเอง นางพินทุมตีคิดหาวิธีที่จะได้พบพระสมุทรวชิระให้ง่ายขึ้น โดยนางคิดสร้างโรงงานและให้ช่างวาดภาพเรื่องราวของนางกับพระสมุทรวชิระตั้งแต่เทพอุ้มสม จนต้องพลัดพรากจากกันลงบนผาผนังโรงงาน แต่การสร้างโรงงานต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก นางจึงจำเป็นต้องมอบแหวนให้ชายเฒ่านำไปขาย

ตอนที่นางพินทุมวัดปลอมตัวเป็นหญิงชาวบ้านนั้น ผู้แต่ง
 ไม่ได้กล่าวถึงเครื่องประดับใด ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกายของสตรี
 ในราชสำนักระดับราชธิดาของพระมหากษัตริย์อย่างนางพินทุมดีเลย แต่ผู้แต่ง
 ได้กล่าวถึงแหวนในตอนต่อมา เปลี่ยนมาคิดจะสร้างโรงงาน โคร่งเรื่อง
 ในลักษณะนั้นว่าเป็นโคร่งเรื่องที่สมจริง เพราะเครื่องประดับอื่นส่วนมาก
 จะมีขนาดใหญ่ เช่น มงกุฎ ชฎา สร้อย และสังวาลย์ เป็นต้นหากนางพินทุมดี
 ปลอมตัวเป็นหญิงชาวบ้านนางจะต้องเก็บซ่อนเครื่องประดับเหล่านี้ไม่ให้เป็นที่
 สังเกตของคนทั่วไป แต่จะเห็นว่าผู้แต่งไม่ได้กล่าวถึงส่วนนี้ นอกจากนั้นการ
 ที่นางต้องเดินป่าและฝ่าคลื่นลมแรงอยู่ในแม่น้ำเป็นเวลานาน เครื่องประดับ
 เหล่านี้ย่อมสูญหายได้ ส่วนแหวนที่สังคังเหลืออยู่นั้นคงเป็นเพราะแหวนเป็น
 เครื่องประดับที่ต้องสวมให้พอดีนิ้วหากเจ้าของไม่ถอดออกจากริ้ว แหวนก็คง
 ตกหล่นหาย นางพินทุมดีจึงมีแหวนไว้สำหรับแก้ไขปัญหาคความทุกข์ร้อนของนาง
 ได้ ปัญหาต่าง ๆ จึงเริ่มจะคลี่คลาย ค่าประพันธ์ตอนนี้ คือ

จึงครองเพศบริพาณี	มอบมุกทิกมณี
ประพาศประภาเพ็ญแสง	
ยังพฤติเข้าสามาแสดง	เศรษฐีมีแขวง
นครนั้นพลันกาล	
จักขายหมายประโศชนันสาร	คาดค่าประมาณ
พอลงพอดวารราคา	

(สมุทรโฆษคำฉันท์ : 228)

แหวนของนางพินทุมนั้นเป็นแหวนที่มีค่ามากเพราะ
เพียงแต่เศรษฐีผู้ซื้อเห็นก็รู้ว่าเป็นแหวนที่มีค่ามหาศาล หากแหวนอื่นใดเทียบ
ไม่ได้อีกแล้ว เศรษฐีจึงไม่สามารถซื้อเป็นเงินได้ แต่ขอซื้อด้วยทองคำแท่ง
จำนวน 500 เล่มเกวียน และยิ่งถามชายเฒ่าผู้ขายอีกว่าจะยินยอมขายให้
หรือไม่ ชายเฒ่ายอมขายให้เพราะนางเองคงจะ 모르ราคาของแหวนวงนั้น
เช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า

เศรษฐีถือแหวนทฤศนา	อนันตมหา
มีสมบัติถึงสอง	
จึงต่อขอให้แท่งทอง	ห้าร้อยเกวียนทอง
บรรทุกทุกเล่มเต็มดวง	
จักยอมถวายยังหวง	ฤาจักหักทวง
ให้เพิ่มสักพอเพียงไหน	
ชายรับนับทองทันใจ	บรรทุกเกวียนไถ
ทั้งห้าร้อยเล่มเต็มกาญจน์	

(สมุทรโฆษคำฉันท์ : 229)

เมื่อได้ทองคำมาแล้ว นางพินทุมนั้นจึงให้สร้างโรงงาน
และบริจาดทานทุกวัน นางกำสับให้พนักงานคอยดูอาการของผู้รับบริจาดทาน
และเข้าชมภาพจนกระทั่งพระสมุทรโฆษทรงได้รับความช่วยเหลือจาก
นางเมขลาให้ขึ้นฝั่งได้และได้รับพระขรรค์คืน พระองค์จึงทรงติดตามหา
นางพินทุมนั้นไปจนถึงเมืองมัทราษ ในที่สุดทั้งสองพระองค์ก็ได้พบกัน

เห็นได้ว่าแหวนในเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ มีความสำคัญ
อย่างยิ่งเพราะแหวนวงนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่องที่ผู้แต่งกำหนดให้เป็นสิ่ง
ช่วยคลี่คลายปัญหาได้อย่างสมเหตุสมผล หากนางพินทุมนั้นไม่มีเครื่องประดับมีค่า
ติดตัว นางคงไม่สามารถสร้างโรงงานได้ หรือหากมีเครื่องประดับอื่นอื่น
เนื้อเรื่องและโครงเรื่องอาจต้องเปลี่ยนแปลงไป จึงนับได้ว่าแหวนในเรื่องนี้
เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเรื่อง คือช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่าง
ราบรื่น

2. บทละครเรื่องรามเกียรติ์

2.1 ประวัติความเป็นมา บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีของอินเดียชื่อ รามายณะซึ่งเป็นวรรณคดีสำคัญและมีมานานกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ไทยนำเรื่องนี้มาเล่นหนังและโขนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ เป็นกลอนบทละคร แต่ยังไม่เป็นที่นิยมเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์ทรงเกรงว่าเรื่องนี้จะสูญไป จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526 : 85)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์มีเนื้อเรื่องยาวมากถึง 117 เล่มสมุดไทย เนื้อเรื่องไม่เหมือนกับรามายณะทั้งหมดเพราะอินเดียถือว่าวรรณคดีเรื่องนี้เป็นคัมภีร์สำคัญ เป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าของในศาสนาพราหมณ์ แต่คนไทยเรานับถือศาสนาพุทธจึงไม่ได้ยึดถือเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงจังนัก พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เสร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. 2340 (เปลื้อง ณ นคร, 2527 : 25)

2.2 บทบาทของแหวนในบทละครเรื่องรามเกียรติ์

2.2.1 เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง บทละครเรื่องรามเกียรติ์มีโครงเรื่องที่แสดงถึงการทำสงครามระหว่างพระรามซึ่งเป็นฝ่ายธรรมะกับทศกัณฐ์ซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม เนื้อเรื่องมีดังนี้

พระรามได้รับคำสั่งจากพระชนกให้ออกเดินป่าเป็นเวลา 14 ปี พระลักษมณ์ผู้เป็นอนุชาและนางสีดาผู้เป็นเมียได้ติดตามเสด็จด้วย เนื้อเรื่องเริ่มปรากฏปัญหา เมื่อนางสำนึกขาน้องของทศกัณฐ์หลงรักพระรามแต่พระรามทรงปฏิเสธ ปัญหาขยายตัวมากขึ้นเพราะพระลักษมณ์ได้ตัดต้นไม้ของนางสำนึกขานำมาทำรั้วนางสีดา นางสำนึกขานโกรธจึงไปฟ้องพี่ชายมาพบกับพระราม พระยายศ พระยาकुณธ์ และพระยาตรีเศียรผู้เป็นพี่ ๆ ตายในที่รบ นางสำนึกขานจึงแปลงเรื่องไปฟ้องทศกัณฐ์ที่ซวยอีกคนหนึ่งว่า พบนางสีดาซึ่งมีรูปโฉมสวยงามมาก ทศกัณฐ์หลงรักจึงมาลักนางสีดาไปไว้ในเมืองลงกา

พระรามกับพระลักษมณ์ได้รับความช่วยเหลือจากทหารลิง ซึ่งมีฤทธิ์มาก ได้รวบรวมกันเป็นกองทัพสร้างถนนข้ามมหาสมุทรไปตั้งทัพถึงเมืองลงกา การสงครามจึงเกิดขึ้น ทศกัณฐ์ได้ขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง และเพื่อนยักษ์ด้วยกันให้มาช่วยแต่ไม่มีใครสามารถเอาชนะพระรามได้ มีหน้าเข้าผู้ที่มาช่วยกลับต้องตายในสงครามหมดแม้แต่ทศกัณฐ์เองและลูก เมื่อทศกัณฐ์ตาย พระรามได้นำสีดาคืน และได้กลับไปครองเมือง เนื้อเรื่องตอนท้ายมีไผ่หาความขัดแย้งระหว่างพระรามกับนางสีดาอยู่บ้างแต่ไม่น่าสนใจเท่ากับเนื้อเรื่องที่กำลังกล่าวถึงการทำสงคราม

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ มีเนื้อเรื่องน่าสนใจ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงใช้กลวิธีกล่าวเรื่องที่ชวนติดตามตั้งแต่ต้นจนจบด้วยการสร้างข้อขัดแย้ง ข้อขัดแย้งคือขยายตัวมากขึ้น มีทั้งข้อขัดแย้งภายในใจตัวละคร ข้อขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยกัน และข้อขัดแย้งกับธรรมชาติเป็นต้น ตัวละครต้องชิงไหวชิงพริบกันในการทำสงคราม เนื้อเรื่องออกอ่องส่งเสริมคุณธรรมหลายประการ เช่น ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูต่อเวทีย และประการสำคัญก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าธรรมย่อมชนะอธรรม

2.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครเรื่อง รามเกียรติ์

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงกล่าวถึงแหวนไว้หลายตอนด้วยกัน มีทั้งแหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละคร เนื้อเรื่อง และแหวนที่สัมพันธ์กับโครงเรื่อง

สำหรับแหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละคร จะเป็นแหวนที่ผู้แต่งให้ตัวละครสวมเป็นเครื่องประดับเพื่อความสวยงาม แหวนที่เป็นเครื่องประดับนี้จะเป็นส่วนประกอบของเนื้อเรื่องที่แต่งตามขนบนิมิต คือเป็นบทแต่งองค์ทรงเครื่องของตัวละครทั้งชายและหญิง แหวนประเภทนี้ทั้งแหวนประดับอัญมณีต่าง ๆ เช่น แหวนเพชร แหวนนพรัตน์ แหวนทับทิม และแหวนมรกต ส่วนแหวนที่มีรูปทรงต่าง ๆ ก็มีทั้งแหวนเรือนครุฑ และแหวนเรือนเกี้ยว แหวนที่เป็นเครื่องประดับได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ส่วนแหวน

ที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องคือแหวนที่ใช้เป็นรางวัล เช่นแหวนที่ทำวสทมะลิวันทรง
ประทานให้ท้าวลัสเตียนเมื่อรบชนะพระธากาลนาค และแหวนนพรัตน์
ที่พระรามทรงมอบเป็นรางวัลแก่หนุมานที่ปราบโมชราพได้สำเร็จ¹

แหวนที่มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องของบทละครเรื่อง
รามเกียรติ์มีอยู่ 3 ตอน คือ ตอนเสด็จออกแหวนแก้วปีกหัก ตอนพระราม
ให้หนุมาน องคต และชมพูพานไปลงกาและตอนหนุมานทูลข่าวพระราม ซึ่ง
ทั้ง 3 ตอนที่กล่าวมาแล้วนั้นกล่าวถึงแหวนวงเดียวกัน คือแหวนของนางสีดา
ที่พระอิศวรประทานให้ เหตุการณ์ 3 ตอนดังกล่าว มีดังนี้

ตอนที่เสด็จออกแหวนนพรัตน์ปีกหัก เสขาคเป็นพระยานก
ซึ่งเป็นเพื่อนกับท้าวทศรถพระชนกของพระราม นกเสขาคคิดถึงพระราม
จึงเดินทางไปเยี่ยม ขณะที่กำลังบินอยู่กลางอากาศนั้นก็พบกับทศกัณฐ์ซึ่งลัก
นางสีดามาจากพระราม นกเสขาคเข้าห้ามปรามบอกให้ทศกัณฐ์คืนนาง
แต่ทศกัณฐ์ไม่ยอมคืนและยังกล่าววาจาโหดที่จะฆ่านกเสขาคหากกล้ามา
ขัดขวางตน นกเสขาคจึงบอกว่าตนเป็นเพื่อนกับท้าวทศรถ เมื่อทศกัณฐ์
ขโมยนางสีดาจึงเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องขัดขวางการกระทำนั้น และพร้อม
ที่จะรบกับทศกัณฐ์ ดังคำประพันธ์ว่า

จึงร้องว่าเหวยภัสษุณอักษ

อันท้าวทศรถทรงธรรม

เหตุใดจึงว่ามีใช้การ

เป็นศรีสะไขสอดชิตา

ถึงมึงลิบพิศตร์ชี่ลิบกร

บัดเด็ชวจะมัวบรรรลือ

ว่าแล้วกระหับปีกร่อน

บินไล่กาโถมโถมตี

มิงนทรลักษณโมหันธ

สหอร่วมชีวันของกุมมา

นางสีดาเฮวมาลธี่เส่นหา

อสุราไม่รู้ฤว่าไร

ฤจะต่อฤชเอนกับฤได้

มิงอช่าอาจใจพาที่

ด้วยกำลังฤชเอนปีกชี่

จิกหม่อสูวีบวิวารฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 : 698-699)

¹ ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 93

ทศกัณฐ์และนกสดาชู้ต่อสู้กันจนกระทั่งอาวุธของทศกัณฐ์
ถูกทำลายหมด ต้องอุ้มนางสีดาหนีพลางสู้พลาง เมื่อนกสดาชู้เห็นดังนั้นจึง
เกิดความล้าพองใจกลัววเฮาะเอื้อว่ามีทศกัณฐ์จะใช้อาวุธทั้งสี่สิบมือมาทำร้าย
ก็หาเกรงกลัวไม่ จะกลัวก็เพียงแต่พระอิศวร พระนารายณ์ และแหวนของ
พระอิศวรที่นางสีดาสวมอยู่เท่านั้น คำประพันธ์ตอนนี้ ว่า

สิบเอ็ดสิบพักตร์กุมภภัณฑ์	สี่สิบหัตถ์อันชิงชัย
พุ่งซัดอาวุธเป็นข่ามเบ	จะต้องปลายนกัหาไม่
ถึงทั้งสามภพจบแดนไตร	กู่จะเกรงผู้ใดอย่าพึงคิด
กลัวแต่พระสยมภูวนารณ	พระนารายณ์ที่ราชจักรกฤษณ์
กับข่ามรงค์พระอิศวรทรงฤทธิ	ที่ติดนิ้วน้อยนางมาฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 : 700)

ทศกัณฐ์กำลังลับจนหนทางที่จะต่อสู้ เมื่อได้ยึดนกสดาชู้
กลัวดังนั้นก็ตั้งใจ รับแสงแหวนจากนิ้วก้อยของนางสีดา แล้วขว้างไปยัง
นกสดาชู้หมายจะฆ่าให้ตาย อาณาภพของแหวนมีดังนี้

รัศมีโชติช่วงทั้งอากาศ	ต้องสดาชู้ราชตั้งใจหมาย
เพ็ญคมจักรแก้วแพรวพราย	ทำลายชีวิตสกลีฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 : 701)

และด้วยแหวนวงนี้เองทำให้นกสดาชู้ "เจ็ท้าวอินทรี
โถมฯ สองปีกหางหักสลักอก ตกลงมาจากเวหา" (รามเกียรติ์ เล่ม 1 :
701) เมื่อทศกัณฐ์อุ้มนางสีดาเหาะหนีไปแล้ว นกสดาชู้แม้จะบาดเจ็บมาก
เนื่องใดก็พยายามแข็งใจรักษาชีวิตไว้จนกระทั่งพบกับพระรามและพระลักษมณ์
กุดเล่าเรื่องทั้งหมดและถวายแหวนให้แก่พระรามแล้วนกสดาชู้ก็ตาย

การที่ผู้แต่งวางโครงเรื่องให้นางสีดาได้แหวนจาก
พระอิศวร และนางได้สวมแหวนวงนั้นมาด้วยชนกศกัณฐ์นำมาใช้ปราบนกสดา
ทำให้เนื้อเรื่องดำเนินต่อไปอย่างสมจริง หากไม่มีแหวนวงนี้ เนื้อเรื่อง
ก็จะจบลง เพราะนกสดาผู้ขัดขวางทศกัณฐ์ไม่ให้ลักนางสีดาไปได้สำเร็จ แต่เมื่อ
นกสดาผู้ขัดขวางการกระทำของทศกัณฐ์ไม่ได้ พระรามจึงต้องทำสงครามต่อไป

ตอนพระรามให้หนุมาน องคต และชมพูพานไปลงกา
เป็นอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึงแหวน ซึ่งเป็นแหวนวงเดียวกับที่นกสดาอุทวาสน์ให้แก่
พระรามนั่นเอง พระรามได้ใช้แหวนวงนี้ให้เป็นประโยชน์กล่าวคือ เมื่อพระราม
ได้รวบรวมไพร่พลวานรที่มีความสามารถไว้ได้เป็นจำนวนมากพอ พระองค์ก็ได้
ยกกองทัพไปยังกรุงลงกา แต่การเดินทางลำบากมากด้วยระยะทางไกล
และทหารยังไม่ชำนาญทาง ตลอดถึงไม่รู้แหล่งเสบียงอาหาร ดังนั้นจึง
ได้ปรึกษากันและเห็นควรวินิจฉัยให้หนุมาน องคต และชมพูพาน
ไปสำรวจเส้นทางและส่งข่าวแก่นางสีดาว่าพระรามกำลังยกทัพติดตามไป
โตของคัมภีร์ทรงพระราชนิพนธ์ทรงดำเนินเรื่องต่อดำเนินการนำแหวนวงที่นกสดา
อุทวาสน์ และผ้าสไบที่นางสีดาฝากไว้กับวานรในระหว่างทางที่นกศกัณฐ์
ลักพาตัวไป มาใช้เป็นหลักฐานว่า ทหารทั้งสามเป็นทหารของพระรามจริง
เพราะนางสีดาไม่เคยรู้จักหนุมาน องคต และชมพูพานมาก่อน คำประพันธ์
ตอนนี้ คือ

ตัวท่านผู้เรื่องอุกฤษณ

ไปให้ถึงองค์นงคราญ

ครีส์พลางทางหิบบ้ามรงค์

สั่งให้ลูกพระนางสีดา

ท่านจงเอาของทั้งสองนี้

ว่าเราได้ภาอาวรณ์

จงนำอุบลขาวสาร

แจ้งการที่เราตามมา

กับสไบทรงกนิษฐา

แล้วมีวาจาต้นสนทร

ไปให้สีดาวงสมร

ทุกขรือนถึงองค์อรไท

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 : 102)

การใช้แหวนในตอนที่ 2 นี้ เป็นเพียงการกล่าวถึงแหวน
เพื่อเป็นการประสานโครงเรื่องการใช้แหวนในตอนที่ 1 และการใช้แหวน
ในตอนที่ 3 เข้าด้วยกันให้สัมพันธ์กันเท่านั้น แหวนไม่ได้มีบทบาทมากนัก
แต่ทำให้เนื้อเรื่องมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น

ตอนหนุมานทูลข่าวพระราม ตอนนี้เป็นตอนที่ผู้แต่งได้นำ
แหวนวงเดิมมาใช้อีกครั้งหนึ่ง นับเป็นการขยายปัญหาความขัดแย้งของเรื่อง
ให้มากยิ่งขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นการพัฒนาเรื่องให้ชวนติดตามมากยิ่งขึ้น
เพราะการเดินทางไปกรุงลงกาของทหารวานรทั้งสาม ได้ก่อให้เกิดความสูญเสีย
ครั้งยิ่งใหญ่แก่ทศกัณฐ์ กล่าวคือ นับตั้งแต่เข้าไปถึงด่านเมืองลงกา หนุมานก็ได้
ฆ่านางสีห์เสียดักษ์ซึ่งมีหน้าที่รักษาด่านมหาสมุทรตาย ต่อจากนั้นเมื่อเข้าไปถึง
กรุงลงกาอีกก็เสียดักษ์เมืองลงกาถูกฆ่าตาย อุทยานอันงดงามถูกทำลายย่อยยับ
เมื่อรบกับสหสิภุมารโอรสของทศกัณฐ์ สหสิภุมารก็ตายในที่รบ และท้ายที่สุด
กรุงลงกาที่ถูกหนุมานเผาจนมอดไหม้ถึงกับต้องสร้างเมืองใหม่

เมื่อหนุมานได้พบกับนางสีดาก็ได้แจ้งให้นางทราบว่า
พระรามกำลังติดตามมาช่วยเหลือนาง แต่นางสีดาไม่ยอมเชื่อ เพราะนาง
คิดว่าหนุมานอาจเป็นทหารของทศกัณฐ์ที่วางอุบายมาลวงนาง ดังนั้นการที่
พระรามทรงให้นำแหวนและผ้าสไบมาด้วยนับเป็นผลดีอย่างมาก เนื่องจาก
หนุมานได้นำหลักฐานทั้งสองสิ่งนี้มอบให้แก่นางสีดา ดังคำประพันธ์ว่า

บัดนั้น	คำแหงหนุมานชาญสมร
ได้ฟังจักรราชบังอร	ประนมกรแล้วทูลสนองไป
เมื่อพระองค์อยู่ด้วยพระทรงสิงห์	ข้ายังทามาเป็นข้าไม่
ทูลพลางถวายแหวนกับสไบ	ของนี้ถวายในสใให้มา
สั่งว่าอำมรงค์พระเทวี	อสรัดอดห่างปีกษา
สศายุเมื่อใกล้มรณา	ถวายพระจักรราถกษิรอน
อันพระกุษาสไบทรง	ขององค์อัคเรศสายสมร
ซึ่งฝากไว้กับวานร	ภุชราให้เป็นสำคัญมา
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 : 158)

หลังจากได้มอบแหวนและผ้าสไบพร้อมทั้งนังจิ้งช่าว
พระรามแก่นางสีดาตลอดทั้งได้ก่อความเดือดร้อนเสียหลายให้แก่ทศกัณฐ์มาก
พอแล้ว หนุมานและทหารวานรก็กลับไปเฝ้าพระราม

จากที่กล่าวมาแล้วทั้ง 3 ตอน จะเห็นได้ว่าแหวนของ
นางสีดาในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเรื่อง
วิเศษผู้แต่งนำแหวนมาสัมพันธ์กับโครงเรื่อง นอกจากการใช้แหวนทั้งสามตอนนี้
จะสอดคล้องกันอย่างสมเหตุสมผลแล้วผู้อ่านจะพบว่าโครงเรื่องเหล่านี้จะส่ง
ผลต่อเนื่องไปถึงตอนต่อ ๆ ไปอีก กล่าวคือการใช้แหวนได้สร้างความเสียหาย
ให้แก่กรุงลงกาอย่างมากมาในครั้งนี้ เท่ากับเป็นการขยายปัญหาให้เพิ่มความ
รุนแรง และนำความทรมานมาสู่ทศกัณฐ์มากขึ้นเป็นลำดับ

นับได้ว่าบทละครเรื่องรามเกียรติ์ มีแหวนเป็น
องค์ประกอบของเรื่อง ทั้งในส่วนที่แหวนมีความสัมพันธ์กับตัวละคร คือ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงใช้แหวนเป็นเครื่องประดับของ
ตัวละครเมื่อมีบทแต่งองค์ทรงเครื่อง และทรงนำแหวนมาสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง
คือใช้เป็นรางวัลเมื่อตัวละครทำความดีความชอบ นอกจากนั้นในส่วนที่แหวน
มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่อง ทศกัณฐ์ก็ใช้แหวนเป็นอาวุธฆ่าแกงสาธุ
และพระรามใช้แหวนวงเดียวกันนี้มอบให้หนุมานนำไปเป็นหลักฐานในการ
แจ้งข่าวแก่นางสีดาในกรุงลงกา

3. บทละครเรื่องอุณรุท

3.1 ประวัติความเป็นมา บทละครเรื่องอุณรุทเป็นบทพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีความยาว 18
เล่มสมุดไทย และได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ก่อนเรื่องดาหลัง และรามเกียรติ์
เรื่องอุณรุทเป็นเรื่องที่คนไทยรู้จักกันดีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราช ศรีปราชญ์ได้เคยนำเรื่องนี้มาแต่งไว้แล้วครั้งหนึ่ง แต่ให้
ชื่อว่า "อุณรุทคำฉันท์" จุดมุ่งหมายในการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ก็เพื่อจะ
รวบรวมเรื่องไว้มิให้สูญหายไป และจุดมุ่งหมายแฝงก็คือต้องการจะปลุกใจให้
ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง

3.2 บทบาทของแคว้นในบทละครเรื่องอุณรุท

3.2.1 เนื้อเรื่องย่อ ท้าวกรุงพาณภษัตริย์แห่งกรุงรัตน

ประพฤตินั้นเป็นพรต วันหนึ่งได้เข้าไปสมสู่กับนางสุจิตราแม่สีของพระอินทร์ นางเสียใจเป็นอันมากจึงทูลลาพระอินทร์ จุตกลงมาเกิดในดอกบัวใกล้อาศรมฤาษีสุชาวาส ฤาษีได้ชุบเลี้ยงไว้ ภายหลังท้าวกรุงพาณมาขอไปเลี้ยงเป็นราชธิดา ส่วนที่กรุงแครงกา พระนารายณ์อวตารลงมาเกิดเป็นพระจักรกฤษณ์ครองกรุงแครงกา พระองค์มีโอรสองค์หนึ่งคือพระไกรสูท ต่อมาท้าวจักรกฤษณ์ได้มอบราชสมบัติให้พระไกรสูท พระไกรสูทมีโอรสทรงนามว่าพระอุณรุทซึ่งมีพระชานาคือนางศรีอุษา ราชธิดาของท้าวอุทุมมราช ภษัตริย์แห่งกรุงโรมราช วันหนึ่งพระอุณรุทและพระชานาเสด็จประพาสป่า พระอุณรุททรงขับไล่กวางทองจนพลัดหลงเข้าไปในป่าใหญ่ได้ทรงพักค้างคืนใต้ต้นไทร เทพเจ้าซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรนั้นได้อุ้มสมพระองค์กับนางอุษาราชธิดาท้าวกรุงพาณ พอใกล้รุ่งเทพเจ้าก็อุ้มพระอุณรุทกลับไปยังต้นไทรตามเดิม พระอุณรุทและนางอุษาเมื่อตื่นบรรทมต่างคร่ำครวญหากัน นางสุภักข์เห็นพระพี่เลี้ยงของนางอุษาจึงทูลว่าครูปจนทรแอบว่าชายที่เทพเจ้าอุ้มสมกับนางอุษาคือพระอุณรุท นางจึงอัญเชิญพระองค์เสด็จไปยังกรุงรัตนาท้าวกรุงพาณจับตัวพระอุณรุทได้แต่ท้าวจักรกฤษณ์เสด็จมาช่วยไว้ พระอุณรุทรบกับท้าวกรุงพาณในที่สุดท้าวกรุงพาณสิ้นพระชนม์ พระอุณรุทจึงได้อภิเษกกับนางอุษาแล้วได้เสด็จไปล้อมช้างและรบกับวิรุณเมศได้ชัยชนะจึงเสด็จกลับกรุงแครงกา

3.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครเรื่องอุตุรก ในบทละครเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงผูกเรื่องให้แหวนเป็นองค์ประกอบของเรื่อง โดยมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและมีความสัมพันธ์กับตัวละคร

ในส่วนที่แหวนมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องนั้นแหวนถูกนำมาใช้เป็นของขวัญในวันแต่งงาน¹ ใช้เป็นรางวัล² และใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการ³

สำหรับแหวนที่มีความสัมพันธ์กับตัวละครนั้นแหวนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประดับของตัวละคร ซึ่งมีทั้งแหวนที่ประดับอัญมณี คือแหวนเพชร แหวนทับทิมและแหวนที่ประดิษฐ์เป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น แหวนเรือนครุฑ และแหวนเรือนเก็จ เป็นต้น ดังปรากฏอยู่ในบทที่ 2 นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ผู้แต่งนิชมผูกเรื่องให้ตัวละครเอกมีของวิเศษประจำตัว เช่นในเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ พระสมุทรโฆษได้รับพระขรรค์วิเศษซึ่งช่วยให้เหาะได้จากวิทสาธร ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระรามมีศรพรหมาส์ ศรอินนิวาต และศรพลาชวาท ซึ่งมีฤทธิ์ต่าง ๆ กัน ในนิทานคำกลอนเรื่องโคบุตร โคบุตรมีเทพศาสตรา คือแหวนและสายสังวาลซึ่งได้รับจากพระอาทิตย์ ในเรื่องอิเหนา อิเหนามีกรีชที่องค์ปะตาระกาหลาประทานให้ หรือในบทละครนอกเรื่องไกรทอง ตัวเอกคือไกรทองก็มีดอกสะตะโศหะ เป็นต้น ของวิเศษเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ตัวละครมีคุณสมบัติเด่นกว่าตัวละครอื่น ๆ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยผู้อ่านอาจจะคาดไม่ถึง

¹ ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 78

² ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 93-94

³ ดูตัวอย่างคำประพันธ์ ในหน้า 98

ในบทละครเรื่องอุณรุทนั้น ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ได้ให้
พระนารายณ์อวตารลงมาเกิดเป็นมนุษย์ คือท้าวจักรกฤษณ์ซึ่งเป็นพระอัยกา
ของพระอุณรุทนั่นเอง ท้าวจักรกฤษณ์มีชามรงค์วิเศษซึ่งเป็นของประทานจาก
พระอิศวรและสามารถใช้เป็นอาวุธได้ ดังคำประพันธ์ว่า

ทรงนามตามเราประกาศิต	ที่อบรมจักรกฤษณ์รังสรรค์
เป็นที่พึ่งมนุษย์เทวัญ	ตั้งจักรนท้าวกันภพไตร
ตรัสแล้วจึงถอดชามรงค์	จากนิ้วพระองค์ประทานให้
แหวนนี้ประเสวีรัฐเลิศไกร	ปราบไปได้สิ้นทั้งคินดอน

(อุณรุท : 15)

เมื่อท้าวจักรกฤษณ์ทรงมอบราชสมบัติให้ท้าวไกรสุท
ราชโอรส และเสด็จออกผนวช คงจะทรงมอบชามรงค์วิเศษวงนี้ให้แก่
ท้าวไกรสุทด้วย เพราะเมื่อพระอุณรุทถูกนางศุภลักษณ์พาไปยังกรุงรัตนัน
ท้าวไกรสุททรงกริ้วพระพี่เลี้ยงทั้งสองของพระอุณรุทจึงทรงใช้ชามรงค์วิ
เศษ เพียรพิชิตพระพี่เลี้ยงคนหนึ่งถึงแก่ความตาย คำประพันธ์มีดังนี้

ได้เอยได้ฟัง	คลุ้มคลั่งพระทัยหนักหนา
ไม่ไว้ให้ชิวา	มีงอ้าวังไป
เงอพระชามรงค์	ทรงขว้างทันใด
ถูกเพียรพิชิต	ขาดใจมรณา

(อุณรุท : 277)

แม้ของวิเศษจะเป็นสิ่งช่วยเสริมความสามารถของ
ผู้เป็นเจ้าของก็จริงอยู่ แต่หากผู้ใช้ไม่มีวิจากรณญาณแล้วของวิเศษนั้นก็อาจนำ
อันตรายมาสู่ผู้เป็นเจ้าของได้เช่นกัน เช่นเดียวกับท้าวไกรสุทซึ่งใช้ชามรงค์
วิเศษเพียรพิชิตตาย เมื่อท้าวจักรกฤษณ์ทรงทราบเรื่องจึงบังคับให้ท้าวชิวาแก้ไข
ในที่สุดพระฤาษีนารอดก็ท้าวพิชิตชีวิตพระเพียรพิชิตขึ้นมาได้สำเร็จ

เพราะพระอุรุททรงลักลอบเข้าไปอยู่ในพระราชฐาน
กับนางอุษา ท้าวกรุงพาณจึงทรงจับตัวไว้จนท้าวจักรกฤษณ์ต้องเสด็จมาช่วย
และช้ามรงค์วิเศษก็ถูกนำมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยในครั้งนั้นผู้ใช้คือพระอุรุท
เนื่องจากท้าวจักรกฤษณ์ทรงมอบช้ามรงค์ให้แก่พระอุรุท คำประพันธ์ตอนนั้นคือ

ตรีศพลางถอดพระช้ามรงค์	เครื่องทรงจักรพรรดิมหาศาล
แล้วด้วยเพชรทิพอลงการ	ออกให้หลานรักร่วมชีวิต
เจ้าจงเอาไว้สำหรับตัว	อย่ากลัวหมู่มารโมหันธ์
แหวนนี้มีฤทธิ์ดังเพลิงกัลป์	เป็นอาวุธเทวัญเลิศไกร
เสมอตั้งจักรแก้วโมลิศ	จะเหาะไปทั่วทิศก็ย่อมได้
เจ้าจงศรีสวัสดิ์มีชัย	ไฟหรือธนูร่อต่อกร
	(อุรุท : 342)

ครั้งแรกที่พระอุรุทใช้ช้ามรงค์ขว้างไปนั้นได้ถูกเอาข้าง
ทรงของท้าวกรุงพาณ อาณาภพของช้ามรงค์ทำให้ข้างทรงสิ้นชีวิต
ดังคำประพันธ์ว่า

แหวนแก้วขององค์พระทรงครุฑ	สำแดงฤทธิ์รุกขแผ่นดินไหว
สำเนียงครืนครืนสิ้นไป	ดังเสียงบรรลัษลมกาฬ
ตรงมาถูกพระขามราเมฆ	เอกอัครคเช่นท้าวหาญ
ล้มลงกับพื้นเส้าอาสาร	บรรลัษลาญด้วยฤทธิ์ราว
	(อุรุท : 360)

หลังจากทรงฆ่าช้างแล้วพระอุรุทก็ทรงใช้ชามรงค์วาง
ตั้งกล่าวสิ่งท้าวกรุงพาณ โดยก่อนหน้านั้นเมื่อท้าวกรุงพาณถูกสิ่งท้าวกรุงพาณหนึ่งครั้ง
ร่างก็จะกลับฟื้นขึ้นมาเป็นสององค์และท้าวอุรุทขึ้นทุกครั้งที่ถูกสิ่งท้าวกรุงพาณ จนกระทั่งมี
ท้าวกรุงพาณถึงห้าพันองค์ พระอุรุทจึงทรงอธิษฐานขอให้ชามรงค์ช่วยทำลาย
ล้างรูปมาษาให้หมดไป ส่วนองค์จริงนั้นก่อนจะสิ้นชีพก็ขอให้รู้ว่าพระองค์
เป็นพระนัดดาของพระนารายณ์อวตาร ฤทธิ์ร้ายแรงของชามรงค์ได้ตรงไป
ทำลายสัตว์ตั้งนี้

อุรุทกรุงพาณต่างกาย	สูญหายด้วยฤทธิ์ไม่ทนได้
แล้วพระชามรงค์เกรียงไกร	ตรงไปสิ่งท้าวกรุงพาณ
ตั้งหนึ่งคมจักรารัตน์	ตัดแต่สืบแปดหัตถ์
ขาดกระเด็นไปจากภาษา	ล้มลงยังมหาปัทม

(อุรุท : 370)

จะเห็นได้ว่าแหวนในบทละครเรื่องอุรุท มีส่วนสัมพันธ์
กับตัวละคร เนื่องจากมีส่วนช่วยเสริมความสามารถของตัวละครซึ่งปกติ
ตัวละครเหล่านี้ก็มีความเชี่ยวชาญในการต่อสู้และมีอาวุธอื่น ๆ อยู่แล้ว
แต่อย่างไรก็ตามอาวุธนั้นก็ใช้ทำลายล้างศัตรูไม่ได้ ทั้งนี้เพราะศัตรูก็มีฝีมือ
เช่นเดียวกัน ดังนั้นตัวละครจึงจำเป็นต้องใช้อาวุธที่เหนือกว่า และอาวุธ
ที่นั่นต้องไม่ใช่อาวุธธรรมดา หากแต่เป็นเทพศาสตราซึ่งได้รับประทาน
มาจากพระอิศวรจึงจะสามารถฆ่าศัตรูได้สำเร็จ

นับได้ว่าแหวนในบทละครเรื่องอุรุท เป็นองค์ประกอบ
ที่สำคัญของเรื่อง เนื่องจากเป็นแหวนที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง และมีความ
สัมพันธ์กับตัวละคร ช่วยเสริมให้เนื้อเรื่องชวนติดตาม และตัวละครมีบทบาท
เป็นตัวละครในอุดมคติมากยิ่งขึ้น

4. นิทานคำกลอนเรื่องโคบุตร

4.1 ประวัติความเป็นมา โคบุตร เป็นนิทานคำกลอน 1 ใน 5 เรื่องของสุนทรภู่¹ มีความยาวเพียง 8 เดิมสมุดไทย สุนทรภู่แต่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

4.2 บทบาทของแหวนในนิทานคำกลอนเรื่องโคบุตร

4.2.1 เนื้อเรื่องย่อ โคบุตรเป็นโอรสของพระอาทิตย์กับนางสวรรค์ เมื่อคลอดโอรสแล้วนางสวรรค์สิ้นชีวิต พระอาทิตย์จึงฝากให้ราชสีห์เลี้ยงไว้ จนกระทั่งอายุ 10 ชันษา พระอาทิตย์ก็เนรมิตรเครื่องทรงวิเศษให้ 2 อย่าง คือ ชำมรงค์กับสายสังวาล สำหรับใช้เป็นอาวุธ และช่วยให้เหาะเหินเดินอากาศได้ นอกจากนั้นยังบอกว่าเป็นที่อยู่ทางทิศบูรพา กล่าวถึงเมืองพาราณสีของท้าวพรหมทัต ซึ่งมีแม่เหล็กคือนางประทุมทัต พระราชธิดาทรงพระนามว่า แม่เหล็ก และพระราชโอรสคือพระอรุณ พรหมทัตไปโรหิตคิดขบถจับท้าวพรหมทัตประหารชีวิต พระแม่เหล็กไว้สให้พระราชโอรสและพระราชธิดาหนีแล้วจึงกลั่นใจตามพระสวามี ทั้งสองพระองค์เสด็จหนีไปพบยักษ์ กำลังจะถูกยักษ์ทำร้าย โคบุตรได้ทรงช่วยไว้ได้และนำเสด็จเข้าเมือง ทรงปราบปรามพวกขบถแล้วชุบชีวิตท้าวพรหมทัตกับแม่เหล็กขึ้นมา จากนั้นโคบุตรกับพระอรุณก็เสด็จประพาสป่า ในระหว่างนี้ได้ทรงรบชนะวิฆาทรและยักษ์หิศักดิ์ด้วยโคบุตรใช้ชำมรงค์เป็นอาวุธ และได้นกสาลิกาแสนรู้ไว้เลี้ยงดู 1 ตัว

¹ นิทานคำกลอนของสุนทรภู่ 5 เรื่องคือ โคบุตร ลักษณวงศ์ สิงห์ไกรภพ พระอภัยมณี และเรื่องพระไชยสุริยา (สิขชา พินิจภาวตล และคณะ,

โคบุตรและพระอรุณเสด็จไปถึงเมืองกาหลงของ
ท้าวหลววิราช พระองค์มีพระราชธิดาชื่ออำพันมาลา โคบุตรให้ทาสีกาเป็น
แม่สื่อจนได้นางอำพันมาลาเป็นชายา ท้าวหลววิราชทรงกริ้ว จึงวางแผนจับ
แต่โคบุตรได้ข้ามรงค์ช่วยเหลือ โคบุตรพานางอำพันมาลาหนีไปเมืองพาราณสี
ท้าวพรหมทัตจัดอภิเษกนางมณีสาครและนางอำพันมาลาให้กับโคบุตร
พระอาทิตย์ได้เนรมิตรเมืองให้ครอง ชื่อเมืองปรากฏการบรรพต

โคบุตรทรงโปรดปรานนางมณีสาครมากกว่านางอำพันมาลา
เป็นเหตุให้นางอำพันมาลาคิดริษยา จึงจ้างเถรกระอำมาทำเสน่ห์จนโคบุตร
ทรงรักใคร่ไหลหลงและกลับเกลียดชังทำร้ายนางมณีสาคร นางมณีสาคร
เขียนสาส์นเล่าเรื่องราวขอให้พระอรุณมาช่วย เมื่อจับได้ว่านางอำพันมาลา
ทำเสน่ห์จริงโคบุตรจึงสั่งให้ประหารชีวิตนางอำพันมาลาเสีย พระอรุณและ
นกสาลีกาทูลขอโทษให้เนื่องจากนางกำลังมีครรภ์ โทษจึงลดลงเหลือเพียงแต่
ถูกขับออกจากเมือง

4.2.2 ความสำคัญของแหวนในนิทานค่ากลอนเรื่องโคบุตร

นิทานค่ากลอนเรื่องโคบุตร ผู้แต่งได้กล่าวถึงแหวน
ไว้หลายตอนมีทั้งแหวนที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและแหวนที่มีความสัมพันธ์
กับตัวละคร

สำหรับการใช้แหวนมาประกอบเนื้อเรื่องนั้นมีอยู่เพียง
ตอนเดียวคือตัวละครใช้แหวนเป็นค่าจ้าง¹ ส่วนแหวนที่มีความสัมพันธ์กับ
ตัวละครนั้นมีดังนี้

โคบุตรเป็นตัวละครเอกในนิทานค่ากลอน เรื่องโคบุตร
โคบุตรมีแหวนวิเศษซึ่งพระอาทิตย์เนรมิตรขึ้นมาเป็นข้อมรงค์ที่มีอำนาจมาก
คือช่วยให้เหาะได้และนอกจากนั้นยังใช้เป็นอาวุธได้อีกด้วย

¹ ดูรายละเอียด ในหน้า 96

ขำมรงค์ของโคบุตรมีความสำคัญมาก เนื่องจากมีส่วน
ช่วยให้บทบาทของตัวละครเอกเด่นขึ้นมาจนเกินเด็กธรรมดา หากผู้แต่งกำหนด
ให้ตัวละครมีความสามารถด้วยตัวเองอาจจะกลายเป็นเรื่องเหลือเชื่อ แต่หาก
ความสามารถนั้นเกิดจากของวิเศษซึ่งเป็นของที่เทพประทานให้ ผู้อ่านก็จะ
เชื่อถือได้มากขึ้น คำประพันธ์ตอนที่พระอาทิตย์เนรมิตรขำมรงค์ให้มิ่งนี้

พระอาทิตย์เนรมิตรเครื่องประดับ	ให้เสด็จสรพถวาทพรังสรรค์
เป็นเครื่องกึ่งศาสตราสารพิษ	ให้ป้องกันอยู่ในภพกุมารา
มรงค์คั่นทนต์ด้วยภพาสลิกซ์	พระอาทิตย์จึงสั่งโอรสา
อันเครื่องทรงที่ในองค์พระลูกชา	ล้วนเทพศาสตราอันเกรียงไกร
จะรบราญรณรงค์เข้าขงสุทนต์	ไม่พิกทวอวอชอช่าสงลลิก
เครื่องประดับรับบริวารินทร์มิย	เหาะเหินได้รุ่งเรืองด้วยเครื่องทรง

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 9)

ผู้แต่งกำหนดให้โคบุตรใช้ขำมรงค์ให้เป็นประโยชน์
ต่อพระองค์เองและส่วนรามหลายครั้ง คือ
ครั้งแรกเมื่อนางมีสาครกับพระอรุณฤกษ์ได้ทำร้าย
โคบุตรทรงเข้าขัดขวางเกิดต่อสู้กัน พระองค์ทรงใช้ขำมรงค์เป็นอาวุธ
ดังคำประพันธ์ว่า

พระโคบุตรสู้ริชวราเดช	เอาขำมรงค์บิตูเรศอันเรืองฉาย
พระหัตถ์ขว้างเป็นแสงประกายพราย	ประหารกายยักษ์ขาดลงคาชดิน
ด้วยฤทธิ์เทพอาวุธสุดจะแก้	ไม่ทลายแผลม้วยมุดสุดศวิล
ราพริ้วตาสกราดลงคาชดิน	พระเนรินทร์เหาะลงเนินศวี

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 16)

ครั้งที่สอง เมื่อโคบุตรกับพระอรุณเสด็จประพาสป่าได้
พบและพบกับพวกวิเศษชาช โคบุตรใช้ขำรงค์ช่วยให้เหาะได้ คำประพันธ์ตอนนี้
คือ

พระโคบุตรหยุดออกเอาแหวนแก้อย	ให้น้องน้อยใส่ในวพระหัตถา
เข้าโจมตีกับพวกวิเศษชาช	เสียงสาตรากริ่งกร่างกลางอัมพร
ซึ่งพระขรรค์ฟันฟาดเสียงฉาดดับ	สี่ระยับตกผางกลางสิงขร
ที่เหลือดาศรารอบเข้าราญรอน	วิชาธรด้อมกลุ่มเข้ารุ่มองค์

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 26)

ครั้งที่สาม โคบุตรเสด็จไปพบผีเสื้อน้ำ คือยักษ์หิศักดิ์
เกิดรบกันโคบุตรใช้ขำรงค์เป็นอาวุธขว้างถูกยักษ์ ดังนี้

พระหัตถ์ขวากลัดขำรงค์ขว้าง	หมาชจะล้างทูนยักษ์ให้ตักช้อย
ถูกมารวิเศษกาชกรเป็นท่อนไป	โลหิตไหลโซ่มลงในคงคา

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 30)

แต่เมื่อถูกอาวุธแล้วยักษ์หิศักดิ์กลับฟื้นคืนร่างเป็น
7 ตน และทวีคูณขึ้นครั้งละ 7 ตน ทุกครั้งที่ต้องอาวุธ โคบุตรต้องไป
ขอความช่วยเหลือจากพญาลิง พญาลิงได้ขำรงค์วิเศษนั้นมาเป็นอาวุธ
ฆ่ายักษ์หิศักดิ์ ดังนี้คำประพันธ์ว่า

จึงขว้างเทพธำมรงค์ของทรงศักดิ์	ถูกกลลัทธิอสูรจะอาสัญ
ลงเขตรุดสุดแรงกำวายุภักษ์	ให้ศกัณฐ์ตกลงในคงคา
คือขจรเคียดเลือกกาชเข้าฝั่งสมุทร	จะสิ้นสุดสูญชีพสังขาร
เลือดชะโลมโซมซาบควายภาษา	ภาวนาภิพนนต์ประสานกาย
ไม่คืนติดต่อดีเหมือนใจนิกร	หวนระลึกทวนไทวทภัยหาช
ชลนัชน้ไหลหลังลงพริ้งพราย	โถ้จะตาสเสียชีวิตนี้เป็นมั่นคง

สิ่งระลึกนึกไปก็ใจหาช	ราวร้ายโทษหวนรัฐจวนจิต
พลสิ้นคำอสูรนักรสิ้นชีวิต	ก็ขาดจิตอยู่ยังฝั่งคงคา

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 37-38)

ครั้งที่สี่ โคมุตรทรงลักลอบเข้าไปหานางอำพันมาลาและ
ได้นางเป็นชายา ท้าวหลววิราชพระราชาบิดาของนางโกรธมากทรงใช้อุบายจะจับ
โคมุตรขณะที่กำลังบรรทมหลับ ธำมรงค์และสายสังวาลย์ก็ช่วยต่อสู้แทน
ดังคำประพันธ์ คือ

ทั้งสององค์ทรงหลับไม่ลืมเนตร	ด้วยต้องเวทมนตราเหมือนอาสัญ
ชกัณษณ์ตรีบตีเกวี่พลัน	แก่่นสุวรรณรวบรัดจะมีองค์
ก็กึกก้องห้องปราสาทประสาทรัดน้	สองกษัตริย์หลับสนิทผิสง
แต่เครื่องเทพคำสตรารักษากองค์	กำมรงค์สุริยาญจนสังวาลพราย
เป็นจักรพิศตัดเชือกกระชากขาด	วิปลาสด้อยแหลกละลายหาช
ที่รูปหุ่นก็เป็นจุมพเหลกทำลาย	ต่างวุ่นวายทวนไทวในโพชนันต์

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 70)

ครั้งที่ห้า เมื่อท้าวหลววิราชทรงขัดขวาง โคมุตรจึง
ทรงพานางอำพันมาลาหนีไปเมืองพาราณสี โดยให้นางสวมธำมรงค์เพื่อให้
เหาะได้ คำประพันธ์ตอนนี้ คือ

เอาแหวนน้อยของพระองค์บรรจุทองคำ มาสวมสอดใส่ในขานิชฐา
แล้วศรีสทศยกบอกสิ่งกับพิงกา แม่รักษาขามรงค์ไว้จงดี
ได้เหาะตามเข็มนาทางอากาศ นางน้อมหัตถ์อภิวาทพระโสมศรี
พระศรีสทศอนุรุธสกุณี จรลีจากสวนควนจรัส

(นิทานคำกลอนสุนทรภู่ (เล่มหนึ่ง) : 72)

แหวนในนิทานคำกลอนเรื่องโคบุตร มีความสัมพันธ์
กับตัวละครเอกคือโคบุตรตลอดมานับตั้งแต่เปิดเรื่อง ต่อจากนั้นผู้แต่งก็ได้แสดง
ให้เห็นว่า แหวนมีความสำคัญต่อตัวละครตัวนี้เพราะทุกครั้งที่มีการสู้รบกับศัตรู
โคบุตรจะทรงใช้ขามรงค์เป็นอาวุธประหัตประหารข้าศึกจนได้ชัยชนะ
บางครั้งก็ใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้เหาะได้ในขณะที่กำลังอยู่ในภาวะคับขัน
ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า แหวนในนิทานคำกลอนเรื่องนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญ
ของเรื่องได้อีกเรื่องหนึ่ง

5. บทละครนอกเรื่องไกรทอง

5.1 ประวัติความเป็นมา ไกรทอง เป็นบทละครนอกพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องนี้มีความยาว 2 เล่มสมุดไทย
และเชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่มีเค้าความเป็นจริงกล่าวคือ ที่จังหวัดนนทบุรีมีตำบลหนึ่ง
ชื่อตำบลบ้านนาขไกร เชื่อว่าเป็นบ้านเดิมของไกรทอง และที่เมืองพิจิตรก็มีตำบล
ชื่อตำบลช้าววัน และมีบ้านเรียกกันที่บ้านดงเศรษฐิปรากฏอยู่ บทละครนอก
เรื่องนี้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อให้ผู้ชายใช้เล่นละครนับเป็นบทละครที่ดีเด่น
เรื่องหนึ่ง

5.2 บทบาทของแหวนในเรื่องไกรทอง

5.2.1 เนื้อเรื่องย่อและโครงเรื่อง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชวินิจฉัยบทละครเรื่องนี้โดยทรงมุ่งใช้ก้อยคำชาวบ้านให้มากที่สุด และต้องการให้เรื่องสนุกสนานรื่นเริงแบบละครนอก เนื้อเรื่องต่อจากนิทานเรื่องไกรทอง ซึ่งจบลงตอนที่ไกรทองได้นางวิมาลาเป็นภรรยา บทละครที่ทรงพระราชวินิจฉัยมี 2 ตอน คือตอนนางวิมาลาตามไกรทองมาจากถ้ำ และตอนไกรทองตามนางวิมาลากลับไปถ้ำ เนื้อเรื่องมีว่า ไกรทองรับอาสาเสวยรับตำแหน่งเมืองพิจิตรลงไปปราบพระยาชาลวันซึ่งเป็นจระเข้ เจ้าจนสำเร็จ สามารถฆ่าพระยาชาลวันได้ ไกรทองจึงได้นางตะเกาแก้วและนางตะเกาทองลูกสาวของเสวยรับเป็นภรรยา เมื่อไปปราบพระยาชาลวันนั้น ไกรทองได้พบกับนางวิมาลาเมื่อยพระยาชาลวัน ไกรทองเกิดความรักในตัวนาง จึงกลับลงไปพานางวิมาลาขึ้นมาอยู่บนบก โดยใช้นวนซึ่งเสกคาถาอาคมใส่ไว้ในมวยผมของนาง เพื่อไม่ให้กลายร่างเป็นจระเข้ ภรรยาทั้งสองของไกรทอง หึงหวงจึงเกิดทะเลาะวิวาทกันขึ้นนางวิมาลาได้ถอดแหวนแล้วกลายร่างเป็นจระเข้ เข้าอาละวาดทำร้ายนางตะเกาแก้วและนางตะเกาทองแล้วกลับลงไปอยู่ที่ถ้ำตามเดิม ต่อมาไกรทองคิดถึงนางจึงตามไปขอคืนดีกับนางอีกครั้งหนึ่ง

5.2.2 ความสำคัญของแหวนในเรื่องไกรทอง

แหวนในเรื่องไกรทอง เป็นแหวนของไกรทองแต่มอบให้นางวิมาลาซ่อนไว้ในมวยผม เพื่อให้นางคงสภาพความเป็นมนุษย์และขึ้นไปอยู่บนบกได้ และหากนำแหวนวงนี้ออกจากมวยผมเมื่อใด นางวิมาลา ก็จะกลายร่างเป็นจระเข้ดังเดิม

แหวนในบทละครนอกเรื่องไกรทอง มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องตอนแรก ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงให้ตัวละครเอกฝ่ายชาย คือไกรทองซึ่งเป็นมนุษย์จัดปัญหาเรื่องนางวิมาลา จะกลายร่างเป็นจระเข้หากนำนางไปอยู่ในโลกมนุษย์ โดยการใช้นวนลงคาถาอาคมสอดไว้ในมวยผม พร้อมกับผ้ายันต์ปิดไว้ที่ศีรษะเพื่อทั้งสองจะได้ครองรักกันได้โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ

การที่ไกรทองนำแหวนมาใช้ เนื่องจากในตอนแรก นางวิมาลาไม่ยอมขึ้นมานบนโลกมนุษย์ โดยอ้างว่านางเป็นจระเข้ ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างวิถีกับมนุษย์คงจะอยู่ร่วมกันไม่ได้ แต่ไกรทองอ้างว่า เขาสามารถใช้เวทมนต์ทำให้นางมีร่างกายเป็นมนุษย์ได้เมื่อขึ้นมามอบนโลก โดยนำแหวนเพชรมาเสกเวทมนต์คาถาแล้วซ่อนแหวนไว้ในมวยผมของนางวิมาลา คำประพันธ์ตอนนี้ คือ

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสี้ยว	จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วใส่
เสกด้วยวิชาเรื่องขัศ	เอาใส่ในมวยผมกัลลหา
แล้วลงสันต์เลขเสกซ้ำ	ปิดประจำท่ามกลางเกศา
มิให้ร่วงนางวิมาลา	กลับคืนกายาเป็นกุ่มกัล

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 301)

แหวนที่องค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงสร้างขึ้นมาในบทละครนอกเรื่องนี้มีส่วนช่วยสนับสนุนให้โครงเรื่องสนุกสนานชวนติดตามยิ่งขึ้น การที่ไกรทองเป็นคนมีวิชาอาคมเก่งกล้าจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ที่เขาจะใช้คาถาอาคมมาแก้ไขปัญหา และการที่ทรงเลือกใช้แหวนคู่กับคาถาอาคมก็นับเป็นเรื่องสมเหตุสมผลอีกประการหนึ่ง เนื่องจากผู้ชายสามัญมักไม่นิยมสวมเครื่องประดับใด ๆ ยกเว้นแหวนพระหรือแหวนที่ใช้เป็นเครื่องรางของขลัง เช่น แหวนเพชร ดังนั้นเมื่อจำเป็นจะต้องใช้เครื่องประดับมาปลุกเสกจึงต้องใช้แหวน แต่เมื่อขึ้นมานบนโลกมนุษย์แล้วปัญหาก็กลับเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากภรรยาเดิมของไกรทองเกิดความหึงหวงถึงขั้นทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายกัน นางวิมาลาจึงตัดสินใจยุติปัญหาต่าง ๆ ด้วยการดึงเอาแหวนและผ้าสันต์ออกจากมวยผม ร่างของนางก็กลายเป็นจระเข้ทันที ดังคำประพันธ์ว่า

ว่าพลางทางหวานเข้าในห้อง	แก้แหวนในช่องเกศา
แล้วลอบเล็กยื่นคัมทิน้ำ	โจนจากศาลาด้วยชดใจ
ครั้นลงถึงพื้นพสุธา	ก็กลายเป็นกุ่มภาเคิบใหญ่
ฟาดทางวัดแว้งว่องไว	เข้าไล่สองนางนารี

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 312)

แม้สภาพความรักของทั้งสองจะยิ่งใหญ่จนแม้แต่เฝ้าพันธุก็ไม้อาจจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นได้ แต่ธรรมชาติของผู้หญิงที่รักใคร่แล้วก็ใคร่จะให้คนรักเป็นของตนแต่เพียงผู้เดียวก็เป็นความจริงที่ไม่อาจถกเถียงได้เช่นกัน ดังนั้นนางวิมาลาจึงต้องคิดร่างเป็นจระเข้และกลับคืนสู่ผ้าที่เคสอาดอีกครึ่งหนึ่ง แหวนซึ่งใช้ในการทำให้ร่างคงเป็นมนุษย์เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์ก็ไม่มีค่าเป็นอีกต่อไป เพราะปัญหาได้ขยายตัวจนถึงจุดจบแล้ว

แหวนในบทละครนอกเรื่องไกรทอง นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง เนื่องจากองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงใช้แหวนเป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่อง แม้แหวนวงนี้จะไม่ได้ช่วยคลี่คลายปัญหาให้ตัวละครเข้าใจกันได้ด้วยดี แต่นับได้ว่าแหวนเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยทำให้เรื่องเข้มข้นขึ้น

6. บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์

6.1 ประวัติความเป็นมา บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สันนิษฐานว่าในบรรดาบทละครนอก 4 เรื่องคือไชยเชษฐ์ มณีพิชัย สังข์ทอง และควาวี น่าจะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไชยเชษฐ์ก่อนเรื่องอื่น (กรมศิลปากร, 2530 : (2)) เรื่องไชยเชษฐ์ มีความยาว 3 เล่มสมุดไทย

6.2 บทบาทของแหวนในบทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์

6.2.1 เนื้อเรื่องย่อ เนื้อเรื่องมีว่า พระไชยเชษฐ์

เจ้าเมืองเหมันต์เป็นกษัตริย์ที่โอบา พระองค์มีมเหสีหลายองค์ ดังนั้นเมื่อมเหสีทั้งเจ็ดทำอุบายทูลว่า นางสุวิญชามเหสีเอกตลอดถูกเป็นท่อนไม้ พระไชยเชษฐ์ก็หันหันขับมเหสีซึ่งเป็นคนชื้อและรักพระสวามีจริงๆ ออกจากเมือง นางแวมเมื่อถึงคราวเคราะห์ก็ยอมรับเคราะห์ด้วช แต่เมื่อพระไชยเชษฐ์รู้ว่าตนผิดก็อดส่ำหัดติดตามไปจนพบนางสุวิญชาและสารภาพผิด

6.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์

บทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์ มีแหวนเป็นองค์ประกอบของเรื่องโดยแหวนมีส่วนสัมพันธ์กับตัวละครกล่าวคือองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงใช้แหวนเป็นเครื่องแต่งตัวของตัวละครตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดีเรื่อง ไชยเชษฐ์ มีกล่าวถึงแหวนเพียงตอนเดียวว่า พระนารายณ์เฝ้าเบ็ร์โอรสของพระไชยเชษฐ์กับนางสุวิญชาสวมแหวนเป็นเครื่องประดับโดยแหวนวงดังกล่าวนั้น พระไชยเชษฐ์เป็นผู้มอบให้นางสุวิญชาและเพราะแหวนวงนี้เองที่ทำให้พระไชยเชษฐ์และโอรสเฝ้าเฝ้ากัน คำประพันธ์ตอนนี้คือ

พระทั้งศรทรงลงทันใด	วิ่งไปกอดลูกแล้วรับขวัญ
พอลูกมาประสพบกัน	จะหักโหมโรมรันด้วอันใด
ปลอบพางทางเห็นกำมรงค์	ที่กุมารสอดทรงก็จำได้
จึงว่าแหวนนี้ข้าให้ไว้	กับโฉมงามทราชมวิสุวิญชา

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 261)

7. บทละครนอกเรื่อง มณีพิชัย

7.1 ประวัติความเป็นมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีความยาว 1 เล่มสมุดไทย

7.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครนอกเรื่อง มณีพิชัย

แหวนในเรื่อง มณีพิชัย มีส่วนสัมพันธ์กับตัวละคร โดยองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงใช้แหวนเป็นเครื่องแต่งตัวของตัวละครตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดีและทรงกล่าวถึงเพียงตอนเดียว คือเมื่อนางขอพระกลั่นแกดั่งหลงใจพระมณีพิชัย โดยแปลงตัวจากพราหมณ์กลับเป็นหญิง และบอกว่าเป็นน้องสาวของนางขอพระกลั่น ร่างแปลงดังกล่าวสวมแหวนเพชร ดังคำประพันธ์ว่า

สวมกำไลใส่แหวนงูเพชร

แต่ละเม็ดค่าเมืองเรืองฉาย

อรชรอ่อนแอ้นกรีดกราย

ค่าเนนเดินชายเข้ามา

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 2357)

8. บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

8.1 ประวัติความเป็นมา บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง เป็น

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องนี้มีความยาวถึง 6 เล่มสมุดไทย เรื่อง สังข์ทอง นี้เดิมเป็นนิทานในปัญญาสชาดก เรียกว่า สิวณสังข์ชาดก (กรมศิลป์ฯ, 2530 : (1))

8.2 บทบาทของแหวนในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

8.2.1 เนื้อเรื่องย่อ เรื่องสังข์ทอง เริ่มเรื่องด้วยนางจันทร์เทวี

เมเหสีเอกท้าวสควิมลถูกนางจันทามเหสีรองไล่ความ เพราะคลอดลูกเป็นหอสสังข์ จึงถูกท้าวสควิมลขับออกจากเมืองไปอาศัยอยู่กับตาชยา เมื่อนางจันทร์เทวีที่อยู่อโศกธวัชได้ออกมาช่วยทำงานขณะที่นางจันทร์เทวีไม่อยู่ ครั้นนางจันทร์เทวีทราบข่าวพระสังข์ออกมาจากหอสจึงทูปหอสสังข์ เพื่อให้พระสังข์ไม่มีที่หลบซ่อนจะได้อยู่กับนางตลอดเวลา ต่อมาพระสังข์ถูกทหารของท้าวสควิมลจับตัวไป นางจันทาทาทางฆ่าพระสังข์

ด้วยวิถีการต่าง ๆ นานา แต่พระสังข์ก็รอดตายและได้นางยักษ์ชื่อพันธุรัตน์
นำไปเลี้ยงไว้ พระสังข์ชุบตัวในบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะวิเศษหนีไป พระสังข์
ได้สวมรูปเงาะไปเลือกคู่ ได้นางรจนาศิดาท้าวสามลมาเป็นชายา ท้าวสามล
โกรธแค้นศิดาของตนที่เลือกเงาะมาเป็นคู่ครอง จึงขับไล่เจ้าเงาะและนางรจนา
ให้ไปอยู่นอกเมือง พระอินทร์ได้มาช่วยให้พระสังข์ถอดรูปเงาะ และออกตีคสิ
จนชนะศึก ท้าวสามลจึงจัดการอภิเษกให้ครองเมืองสามล

8.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง

บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง มีแหวนเป็นองค์ประกอบของเรื่อง
โศกแหวนมีส่วนสัมพันธ์กับตัวละคร กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ทรงใช้แหวนเป็นเครื่องประดับของตัวละคร 2 ครั้งคือ เมื่อก้าวถึงการแต่งตัว
ของศิดาท้าวสามลในวันเลือกคู่ ดังคำประพันธ์ว่า

สร้อยนวมสวมสอดสังวาลวราชม	คาบกุดัน เรื่องรองทองอร่าม
กำไลสวมเกี้ยวคู่ดงาม	ใส่แหวนเพชรแวววามครามสอดขีบ

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 83)

อีกตอนหนึ่งที่ตัวละครแต่งตัวและสวมแหวน
เป็นเครื่องประดับ คือ ตอนพระสังข์ตีคสิ ก่อนออกตีคสิกับพระอินทร์ พระสังข์
แต่งองค์และทรงอ่ามรงค์กับทิม เรือนครุฑดังคำประพันธ์คือ

ทองกรแก้วพุกามงามเงา	ทับทิมเกี้ยวเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวราชมกุดันดวง	รุ่งสว่างอ่ามรงค์เรือนครุฑ

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 180)

9. บทละครนอกเรื่อง ควา

9.1 ประวัติความเป็นมา ควา เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สันนิษฐานว่าน่าจะทรงพระราชนิพนธ์หลังเรื่อง ไชยเชษฐ มณีพิชัย และ สังข์ทอง เรื่อง ควา มีความยาว 4 เล่มสมุดไทย และเป็นบทละครนอกที่ได้เค้าเรื่องมาจากปัญญาชาดกเรื่องพหลควาชาดก ซึ่งเป็นชาดกเรื่องที่ 29 (พจน์ เพ็ญผลา, 2528 : 159)

9.2 บทบาทของแหวนในบทละครนอกเรื่อง ควา

9.2.1 เนื้อเรื่องย่อ เนื้อเรื่องเริ่มตั้งแต่ท้าวสินธุราชได้พบมมหมอม จนควาฆ่าไวศยทัต เนื้อเรื่องมีว่า ควาเดินทางไปถึงเมืองร้างแห่งหนึ่ง ได้พบกลองใหญ่ใบหนึ่งแต่ตีไม่ดัง จึงผ่าดูและได้พบนางมมหมอมภักดาของท้าวมิตรราชกับนางแก้วเกษร แห่งเมืองรมยนคร ควาปราบกอินทรีตัวคนระชรรควิเศษ จึงได้นางจันทร์สุดาเป็นชายา วันหนึ่งนางจันทร์สุดาลงสระในแม่น้ำแล้วใส่มมหมอมในผอบลอยน้ำไป ท้าวสินธุราชเก็บได้ก็เกิดความหลงใหล จึงใช้ให้นางทศประสาทไปลวงฆ่าควา แล้วนำนางจันทร์สุดามาถวาย หลวิชัยไปแก้ควาฟื้นแล้วฆ่าท้าวสินธุราชได้ ควาจึงได้ครองเมืองแทน

9.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครนอกเรื่อง ควา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงใช้แหวนเป็นองค์ประกอบของเรื่อง โดยแหวนมีส่วนสัมพันธ์กับตัวละคร กล่าวคือ ทรงใช้แหวนเป็นเครื่องแต่งตัวของตัวละครตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดี ตัวละครซึ่งใช้แหวนเป็นเครื่องประดับ เช่นคอนางคันทมาลีขึ้นเฝ้า นางคันทมาลีมีเหลือของท้าวสินธุราชเมื่อจะเข้าเฝ้าควา ซึ่งนางเข้าใจว่าควาคือท้าวสินธุราชที่ซุ่มตัวเป็นเฒ่า นางแต่งตัวสวมเครื่องประดับต่าง ๆ รวมทั้งสวมแหวนเพชร ดังคำประพันธ์ว่า

ใส่แหวนเพชรเม็ดแดงหัวแมงปอ

เขามาต่อห้าซึ่งยังไม่ขาด

พิศดูตัวพรางทางขี้มพราย

กรุยกรายออกจากตำหนักนาง

นอกจากนั้นไวศักรัตน์ซึ่งเป็นหลานของนางคันธมาลี เมื่อได้รับ
 กับการขอร้องให้มาช่วยรบกับควาวิ ไวศักรัตน์สวมแหวนโศคนางถึงประโยชน์
 ด้านเครื่องรางของขลังคือสวมแหวนพิรอด รับประทานวานชา ทาน้ำมันที่ปลุกเสก
 โปกผ้าประเจียด และคาดตะกรุด คำประพันธ์ตอนนี้เป็น คือ

ชำระสระสรงทรงเครื่อง	รุ่งเรืองพรพรพราชมัจฉิน
แล้วกินวานชากาน้ำมัน	โปกพันผูกผ้าประเจียดรัด
คาดตะกรุดเครื่องรางอย่างสอด	แหวนพิรอดสอดใส่ในวพระหัตถ์
แล้วดื่มน้ำสุราอาพัด	พอกำตัดตั้งตัวไม่กลัวใคร

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 454)

10. บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

10.1 ประวัติความเป็นมา บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย มีความยาว
 2 เล่มสมุดไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังดำรงพระยศ
 เป็นพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ได้ทรงแต่งถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรง
 พระราชนิพนธ์แก้ไขบทละครนอกเรื่องนี้ด้วย (กรมศิลปากร, 2530 : (21))

10.2 บทบาทของแหวนในบทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

10.2.1 เนื้อเรื่องย่อ เนื้อเรื่องมีว่า สังข์ศิลป์ชัยโอรสของ
 ท้าวเสนากุญ และนางปทุมวดีลูกชู้จากเมือง เพราะการใส่ความของ
 พระสนมทั้งหก หกกุมารทำอุบายปลักสังข์ศิลป์ชัยตกแหว สิงหราชของ
 นางไกรสร ซึ่งเป็นทาสีของนางปทุมวดีไปพบแต่พระขรรค์ จึงคิดว่าสังข์ศิลป์ชัย
 คงเสียชีวิตไปแล้ว แต่นางเกสรสมณท้าวเป็นน้องของท้าวเสนากุญ

และนางศรีสุพรรณธิดาของนางเกสรสมณฑาไม่เชื่อว่าสิ่งศิลปะชั้ยตายไปแล้ว จึงใช้สไบและซ่อง¹ เสื้องทาส นายสาวเภาได้พบของเสื้องทาสและนำมาถวาย ท้าวเสนาภูกุ ท้าวเสนาภูกุทรงทราบความจริงทั้งหมดจึงออกติดตามจนพบ และรับนางปทุมมาคืนพร้อมกับสิ่งศิลปะชั้ยกลับเมือง

10.2.2 ความสำคัญของแหวนในบทละครนอกเรื่องสิ่งศิลปะชั้ย

บทละครนอกเรื่องสิ่งศิลปะชั้ยมีแหวนเป็นองค์ประกอบของเรื่อง โดยมีความสัมพันธ์กับตัวละครเช่นเดียวกับบทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์ มณีพิชัย สิ่งททอง และคาวี กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ตัวละครที่แหวนเป็นเครื่องประดับในการแต่งตัวซึ่งมีกล่าวเพียงตอนเดียวเท่านั้น คือเมื่อท้าวเสนาภูกุแต่งองค์ก่อนเสด็จไปตามสิ่งศิลปะชั้ย พระองค์ทรงชำมรงค์พิรอดเพื่อเป็นเครื่องรางของขลัง เพราะคิดว่าระหว่างทางอาจจะพบกับยักษ์ ค่าประพันธ์มีดังนี้

ว่าพลาทางเสด็จเข้าที่สร้าง

แต่งองค์อีกทักทักกัก

คาดตะกรุดลงยันต์ไปกันยักษ์

เอาแหวนถักพิรอดสอดนิ้ว^๕

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 : 506)

¹ ซ่อง หมายถึง ผมม้วนเป็นก้อนสำหรับหนุนทรงผมให้ใหญ่หรือสูงขึ้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2538 : 258)